

Н. В. МИХАЛЬСЬКА

Ніна Вікторівна Михальська, ад'юнкт Національної академії внутрішніх справ

ЕВОЛЮЦІЯ ПРАВОВИХ ПОГЛЯДІВ НА КОМПЕТЕНЦІЮ СУДУ ПО ЗДІЙСНЕННЮ ПРАВОСУДДЯ У ЦИВІЛЬНИХ СПРАВАХ

Динамічна сутність науки цивільного процесуального права, яка забезпечує її розвиток у якісному напрямку, постійно пропонує нові науково-практичні пояснення усталених правових явищ (наприклад, цивільної юрисдикції) і нові підходи до уточнення змісту існуючих понять (категорій), зокрема таких, як компетенція суду, в межах окремих науково-правових теорій.

Безсумнівно, перевага однієї правової концепції щодо компетенції суду по здійсненню правосуддя у цивільних справах над іншою на окремому історичному етапі визначала її практичне втілення в нормативно-правових актах, що регулювали процесуальні відносини суду з іншими учасниками судового розгляду.

Зважаючи на це, визначення об'єму і змісту процесуальних прав і обов'язків суду в науці цивільного процесуального права становить окремий спектр проблемних питань. У цьому зв'язку подальший розвиток цивільної юрисдикції як інституту цивільного процесуального права прямо залежить від розуміння поняття «компетенція суду». Оскільки зміст цивільної юрисдикції чітко визначено законодавцем, то концептуальний підхід залишає за собою право розглядати поняття цивільної юрисдикції із врахуванням окремих теоретичних моделей, покликаних з'ясувати її природу.

Вивчення і формування компетенції як категорії, розробленої в межах теорії адміністративного права у працях дореволюційних вчених (М. М. Коркунов, А. І. Єлістратов), зумовлювалось царською політикою централізації влади та бюрократичного апарату державних установ, що закріпилася контрреформою 1889 р.

Альтернативний підхід до визначення змісту компетенції суду втілювався в концепції судового (процесуального) права, яка стала реакцією науковців на контрреформи (Г. В. Демченко, М. О. Дьяконов). У межах цієї концепції здійснення правосуддя судом розглядалось як одне із побічних завдань адміністративних інстанцій. Концепція судового (процесуального) права обстоювалась та фрагментарно висвітлювалась і в подальшому, зокрема у працях С. С. Алексєєва, Н. Г. Муратової, Д. В. Філіна, О. Г. Лук'янової.

Поряд із цим, починаючи з 1864 р., законодавцем декларувалася галузевий підхід до цивільного процесуального права, який зумовлював незалежний характер цивільного судочинства і визначення змісту цивільної юрисдикції через компетенцію суду здійснювати правосуддя у цивільних справах.

У ХХ ст. у цивільному процесуальному праві переважав адміністративний підхід, згідно із яким порядок із правовою категорією підсудності розроблялась категорія підвідомчості.

Прийняття Цивільного процесуального кодексу України 2004 р. стало закономірним поверненням до цивілістичної традиції в науці цивільного процесуального права, внаслідок чого став переважати підхід, який був втілений у наукових розвідках А. В. Андрушка, С. С. Бичкової, Ю. С. Червоного.

Вивчення поставленої проблеми у категоріальному контексті вирішує одразу два практичних завдання. По-перше, вивчаючи зміст указаних концепцій, з'ясовуються етапи еволюції їх змісту в контексті цивільної юрисдикції. І по-друге, визначається інструментарій для забезпечення висвітлення адекватних підходів з метою максимального відображення уявлень про інститут цивільної юрисдикції в межах кожного історичного відрізка.

Статтю присвячено дослідженню еволюції правових поглядів щодо змісту та об'єму компетенції суду по здійсненню правосуддя у цивільних справах, викладених у концепції адміністративного права, концепції судового (процесуального) права і цивілістичній концепції.

Питання щодо компетенції суду по здійсненню правосуддя у цивільних справах широко висвітлювалось у наукових розвідках.

У дореволюційній науковій літературі (А. І. Єлістратов, М. М. Коркунов) було широко розповсюджене розуміння компетенції як правової категорії адміністративного права. Окремі дослідники адміністративного права (Д. М. Бахрах, М. М. Вопленко, В. М. Горшенев, Ю. О. Тихомиров) розвивали ідеї своїх дореволюційних попередників і в наукових розвідках ХХІ ст.

Згідно із цією концепцією держава (в особі монарха чи окремих державних установ, наділених правом законодавчої ініціативи) виступала основним суб'єктом правотворчої діяльності, внаслідок зведення державної волі в ранг закону шляхом законодавчого процесу¹.

У свою чергу, державне бачення утворення і розвитку органів державної влади (державних установ) пов'язувалося із необхідністю делегування частини публічних повноважень певним органам державної влади, спеціалізованих за функціональним принципом. Яскравим прикладом цього було втілення російськими законодавцями, починаючи із ХV ст., наказної системи, в якій накази були засновані як спеціалізовані установи із вирішення справ осіб окремого стану, у тому числі в судовому порядку².

У подальшому концепція адміністративного права була частково втілена у запровадженому судовою реформою 1864 р. інституті мирової юстиції. При цьому елементи адміністративної і судової влади вплину-

ли на характер повноважень мирового суду³. В їх межах, на думку А. І. Єлістратова, судові установи забезпечували охоронне провадження, внаслідок якого розпізнавалися і констатувалися окремі порушення права⁴.

Утім, остаточне наділення окремих державних установ судово-адміністративними повноваженнями відбулося за часів контрреформи 1889 р. із ухваленням «Правил про устрій судової частини і про провадження судових справ в місцевостях, в яких введено Положення про земських дільничних начальників» від 12 липня 1889 р. Цими Правилами закріплювалась система компетенцій судово-адміністративних установ, зміст якої складали повноваження мирового суду, межі яких узгоджені із повноваженнями інших ланок судово-адміністративних установ, що утворювались на базі станових волосних судів у селянських справах та земських дільничних начальників⁵.

Таким чином, на підставі нормативно-правових актів низка повноважень щодо здійснення правосуддя у справах поступово перейшла від окремої особи (монарха) до державних установ.

Однією із таких установ став суд, який за указаних обставин повинен був мати свій виключний предмет відання, регламентований законом.

На підставі закону діяльність судово-адміністративних установ мала зумовлюватись виключним колом об'єктів, справ чи правовідносин, щодо яких реалізуються владні повноваження відповідного суб'єкта. Тому суд мав забезпечити виконання специфічних завдань в межах вирішення певного кола справ, наділених властивостями розглядатися в порядку цивільного судочинства.

Отже, згідно із цим підходом, суд – це державна установа, покликана здійснювати правосуддя у визначених законом випадках і наділена окремими владними повноваженнями відносно інших учасників⁶.

Таким чином, підвідомчість суду розглядалась за виключним колом справ, що уповноважена була розглядати судова установа однієї ланки відповідно до території, в межах відання цього окремого виду судової установи⁷. Із цим погоджується і Ю. О. Тихомиров, який вважає, що зміст компетенції суду потрібно розглядати виключно разом із предметом відання, у сфері якого проявляються владні повноваження суду⁸.

У ХХ ст. радянська наука цивільного процесуального права, окрім практичної реалізації в цивільному процесуальному законодавстві положень теорії адміністративного права, розглядала можливість абсорбції цивільного процесуального права і кримінального процесуального права в єдине судове право (А. Я. Вишинський, А. О. Мельников). Згідно радянської концепції судового права, радянському процесуальному праву 40-х рр. ХХ ст. була притаманна «діалектична єдність, тісний взаємозв'язок і взаємозумовленість судоустрою, цивільного і кримінального судочинства»⁹.

Залишаючи поза завданням статті проблему різноманітності наукових підходів щодо місця судового права в концепції процесуального права, що може стати перспективним напрямом подальших наукових досліджень, зазначимо лише, що сучасна наука процесуального права, розширила теоретичні межі судового права у бік єдності структури та принципів господарського, цивільного, адміністративного та кримінального процесуального права.

Поряд із цими тенденціями в науці першими почали досліджувати проблеми процесуального права М. М. Розін, І. В. Михайловський. У подальшому розвитком відповідних аспектів займалися Н. Г. Муратова, Д. В. Філін. При цьому першочерговим завданням концепції судового (процесуального) права було визначення подолання обмежень, накладених концепцією адміністративного права, що пропонувала узагальнений погляд на компетенцію та підкреслювала її залежний характер від волі адміністративних органів держави.

У межах концепції судового (процесуального) права процесуальне право розглядається як основа, «мета-теорія» для всіх інших галузей процесуального права¹⁰. На думку її послідовників, у галузях процесуального права наявні спільні ознаки, які полягають в спільних механізмах його функціонування, регулювання судової влади та спільного змісту процесуальних прав та обов'язків¹¹. Механізм регулювання незалежної судової влади реалізується, зокрема, за допомогою судового права завдяки тотожним правовим категоріям.

Наочно концепція судового (процесуального) права ілюструється характером повноважень суду в процесуальному праві Київської Русі, який визначався «Руською правдою». У цих умовах законодавчий акт традиційно не виділяв в окрему групу правові норми, що закріплювали процесуальні повноваження. Останнє пов'язується із тим, що суд розумівся як особа чи група осіб, склад яких час від часу змінювався і не залежав від об'єктивно-правових причин. При цьому їхнє завдання полягало у вирішенні спору згідно встановлених законодавцем правил¹².

За таких обставин не було необхідності виділяти окремі елементи в структурі процесуальних відносин: базові норми матеріального права, які визначають форму процесу, правові механізми захисту процесуальних прав і дотримання процесуальних обов'язків учасниками судового процесу – суддею, сторонами та учасниками судового розгляду, правове закріплення заходів процесуального впливу у разі порушення правил процесу¹³.

Поряд із цим, концепція судового (процесуального) права у своєму застосуванні мала деякі обмеження, зазначає Д. М. Бахрах, який розглядає компетенцію як частину юридичного процесу. На думку вченого, зміст компетенції забезпечувався лише реалізацією владних повноважень відповідних суб'єктів щодо інших учасників судового процесу¹⁴.

Пізніше, на думку М. О. Дьяконова, виникла об'єктивна потреба у поділі права на цивільне та кримінальне, а отже, – і потреба у різних способах реалізації компетенції суду щодо юридичного спору. Це стало можливим за умови розвитку відповідних форм процесу – змагального чи процесу обвинувачення та слідчого процесу¹⁵.

Між тим, погоджується В. М. Горшенев, галузеве (цивільне і кримінальне) процесуальне право є лише одним із видів юридичного процесу – правозастосовочого. У свою чергу, на думку науковця, спеціалізація є тією властивістю процесуальної форми, яка дозволяє пізнати зміст юридичного процесу усіх державних органів і забезпечити наявність критеріїв, за якою виявляються відмінності у діяльності його учасників¹⁶.

Указану неузгодженість між концепцією адміністративного і концепцією судового (процесуального) права покликана була вирішити цивілістична концепція. У наближеному до ідеальної правової конструкції вигляді в Україні її фрагментарно розробляв Ю. С. Червоний. Т. В. Сахнова розробила її в межах російського процесуального законодавства.

Так, законодавство Російської Федерації ілюструє, наприклад, показово перехідний стан щодо підходів до визначення інституту юрисдикції суду, оскільки правникам важко зняти протиріччя між адміністративним і цивілістичним підходом, який закладено, на думку Т. В. Сахнової, в основу процесуального законодавства.

Вчена зазначає, що відповідно до порядку відправлення правосуддя у цивільних справах цивільна юрисдикція повинна визначатися як розгляд судом загальної юрисдикції і арбітражним судом цивільних справ. Останнє дослідниця пояснює тим, що арбітражні суди є спеціалізованими судами відносно судів, які вирішують справи в порядку цивільної юрисдикції. Метою правосуддя у цих двох випадках є захист порушених, невизнаних чи оспорюваних прав, свобод і законних інтересів. Відмінність між ними полягає лише у характері відносин, які вимагають захисту. У свою чергу, цивілістичний процес – спільний для двох окремих форм захисту.

Зрештою, Т. В. Сахнова висунула тезу про те, що здійснення правосуддя покладено на суди, уповноважені на це державою (цивільна юрисдикція і адміністративна юрисдикція суду), і на недержавні органи (третейське судочинство), постулюючи, таким чином, виключний характер державного судочинства, що притаманне адміністративній концепції¹⁷.

При цьому підвідомчість розглядається Т. В. Сахновою як спеціальна компетенція, а здійснення арбітражного судочинства визнається прерогативою держави.

У підсумку автор бачить можливість розв'язання цієї проблематики в межах сучасних підходів у законодавстві Російської Федерації лише за умови внесення змін до уточнення поняття «цивільна юрисдикція», хоча в теорії Т. В. Сахнова і припускає арбітражний процес як різновид цивільного¹⁸.

Натомість, українське процесуальне законодавство найбільше наближене до реалізації цивілістичної концепції у розмежуванні цивільної юрисдикції та підвідомчості.

Цивілістична концепція була покладена в основу ст. 15 ЦПК України, згідно із якою зміст інституту цивільної юрисдикції складає компетенція суду вирішувати цивільні справи, які виникають із низки цивільних та інших правовідносин, крім випадків, коли розгляд таких справ проводиться за правилами іншого судочинства.

У свою чергу, підвідомчість у викладі цивільного процесуального законодавства (господарському процесуальному законодавству характерне змішування цих понять) передбачається як відмінна за змістом правова категорія від цивільної юрисдикції.

Відповідно до цієї концепції компетенцію суду із розгляду цивільних справ потрібно аналізувати виключно в контексті цивільного процесу, зміст якого, на думку Ю. С. Червоного, складають процесуальні дії суду і осіб, які беруть участь у справі, що виникають в порядку, встановленому для здійснення правосуддя у цивільних справах¹⁹.

Таким чином, у межах українського законодавства цивілістична концепція як ідеальна правова конструкція розглядає юрисдикцію з точки зору процесуальних повноважень суду виключно у сфері цивільних правовідносин, тоді як ключовою категорією концепції адміністративного права виступає підвідомчість.

У концептуальному викладі підвідомчість як правова категорія цивільного процесуального права часто ототожнюється із юрисдикцією. Останнє пов'язують із тим, що норми про підвідомчість містилися у Цивільному процесуальному кодексі РСФСР 1923 р., Основах цивільного судочинства 1958 р., Цивільному процесуальному кодексі УРСР 1963 р. тощо²⁰. Впродовж значного проміжку часу такий підхід був широко розповсюджений в науково-практичній та науково-теоретичній літературі, що частково збереглося в сучасних наукових роботах.

Виникнення дисбалансу в дослідженнях цивільної юрисдикції на користь інституту підвідомчості стало наслідком публічно-правового (адміністративного) підходу до визначення інституту юрисдикції. Згідно з цим підходом змістом компетенції є права та обов'язки установи щодо здійснення управлінських функцій відносно об'єктів відання. З іншого боку, об'єкти відання визначаються на підставі управлінських рішень, виходячи із предмету відання, під яким розуміють певне коло питань, розгляд яких здійснюється в межах установи і в яких проявляється функція цієї установи²¹.

Зазначене визначення предмету відання частково тотожне змісту підвідомчості. Зупиняючись коротко на поширених у сучасній науковій літературі підходах до розуміння підвідомчості, варто виділити найбільш відповідні меті наукової розвідки концепції підвідомчості.

Так, деякі науковці в поняття підвідомчості вкладають тотожний із поняттям юрисдикції зміст, розглядаючи обидві правові категорії як компетенцію суду²². Інші (наприклад, В. І. Тertiшніков), пропонують вважати, що підвідомчість, як і цивільна юрисдикція, – це коло цивільних справ, які вирішуються і розглядаються в суді²³.

Вказані визначення не долають очевидного протиріччя: усі вони застосовують аналогічний підхід до змісту підвідомчості і споріднених правових категорій (інститут цивільної юрисдикції, інститут компетенції тощо). Натомість, підвідомчість є дещо складнішим правовим інститутом, аніж прийнято інколи вважати.

Сучасна концепція підвідомості, в свою чергу, визначає її зміст через найбільш прийнятну суттєву характеристику – властивість цивільних справ, за допомогою якої визначається, в якому порядку їх буде розглянуто і вирішено залежно від передбаченої законом компетенції юрисдикційних органів²⁴.

При розгляді цивільної юрисдикції як компетенції суду, стає зрозумілим, що цивільна юрисдикція включає в себе повноваження щодо вирішення цивільних справ, які реалізуються щодо визначеного законом предмету відання. За таких обставин, цивільна юрисдикція – це комплекс прав та обов'язків суду, які реалізуються у цивільному процесі з метою забезпечення правосуддя у цивільних справах в порядку, передбаченому цивільним процесуальним законом.

В основу правосуддя, забезпеченого судом, покладено таке вирішення юридичного спору, внаслідок якого судом встановлюється наявність або відсутність спірних матеріальних правовідносин²⁵. Із цією метою правосуддя здійснюється у встановленому законом порядку за допомогою особливої процесуальної форми і процедури в межах специфічних процесуальних правовідносин²⁶.

Утім, підставою для виникнення відповідних процесуальних правовідносин виступає сукупність фактичних обставин, що впливають із певного спору. Таким чином, фактичні спірні правовідносини визначають характер правосуддя, якому властивий виключний порядок вирішення (цивільне судочинство, кримінальне судочинство тощо). У зв'язку із цим властивість цивільної справи бути вирішеною у встановленому законом порядку визначається на підставі фактичних матеріальних правовідносин, які є предметом юридичного спору²⁷.

За таких обставин, лише в межах цивілістичної концепції наявна можливість з'ясувати усі елементи цивільної юрисдикції у чистому вигляді, оскільки встановлюється зміст компетенції суду відносно підвідомості цивільної справи. У зв'язку із цим, необхідність чіткого визначення компетенції суду із вирішення цивільних справ потребує законодавчого закріплення змісту підвідомості цивільних справ окремо від цивільної юрисдикції.

Підводячи підсумки із проведеного дослідження, можна констатувати наступне.

Сучасний зміст правової категорії «цивільна юрисдикція» є підсумком історичного розвитку адміністративної концепції, концепції судового (процесуального) права і цивілістичної концепції. При цьому кожна із проаналізованих концепцій у тому чи іншому вигляді отримувала своє втілення у нормах, які регулювали цивільні процесуальні правовідносини між судом та іншими учасниками на певному історичному етапі.

Концептуальний підхід до змісту компетенції дозволяє виділити її ключові структурні елементи: предмет відання і владні повноваження, які визначають права і обов'язки уповноваженої установи.

На сучасному етапі найбільш перспективною є розробка цивілістичної концепції, оскільки в ЦПК України втілено пріоритет інституту цивільної юрисдикції над підвідомчістю, наголошується суттєва різниця у їхньому змісті. Цивілістичний підхід має увесь необхідний теоретичний інструментарій для забезпечення суб'єктів законодавчої ініціативи відповідними концептуальними розробками понять підвідомості та цивільної юрисдикції.

Час від часу, враховуючи вимоги сучасного підходу до розвитку суспільного ладу України, законодавцю потрібно конкретизувати та уточнювати зміст компетенції, процесуальних прав і обов'язків суду з огляду на невинні зміни в суспільному житті, а відтак – і в науці цивільного процесуального права.

¹ *Вопленко Н. Н.* Источники и формы права: [учеб. пособ.] / Н. Н. Вопленко. – Волгоград: Изд-во ВолГУ, 2004. – С. 5.

² *Петров К. В.* Приказная система управления в России в конце XV–XVII веков: формирование, эволюция и нормативно-правовое обеспечение деятельности / К. В. Петров. – М.–СПб.: ООО «Альянс-Архео», 2005. – С. 12–15.

³ *Загоровский А. И.* Очерки гражданского судопроизводства в новых административно-судебных и судебных учреждениях / А. И. Загоровский. – О.: Тип. Штаба Одес. воен. окр., 1892. – С. 24.

⁴ *Елистратов А. И.* Очерк государственного права (Конституционное право) / А. И. Елистратов. – М.: Тип. т./д. «Мысль» (Н. М. Меснякин и Ко), 1915. – С. 31–33.

⁵ *Немытина М. В.* Местная юстиция в России во второй половине XIX в. / М. В. Немытина // Правоведение. – 1997. – № 4. – С. 52–62.

⁶ *Тихомиров Ю. А.* Публичное право / Ю. А. Тихомиров. – М.: Изд-во БЕК, 1995. – С. 137.

⁷ *Бахрах Д. Н.* Административное право: [учеб. для вузов] / Д. Н. Бахрах. – М.: Изд-во ВЕК, 1999. – С. 8, 28, 82–83.

⁸ *Тихомиров Ю. А.* Теория компетенции / Ю. А. Тихомиров // Журнал российского права. – 2000. – № 10. – С. 22–24.

⁹ *Мельников А. А.* Конституция СССР и проблема судебного права / А. А. Мельников. // Правоведение. – 1979 – № 6. – С. 43–50.

¹⁰ *Филин Д. В.* Методологические проблемы процессуально-правовых исследований / Д. В. Филин // Правовой аспект: LEGAL ASPECT. – Волгоград, 2007. – № 1. – С. 129.

¹¹ *Гуськова А. П.* Судебное право: история и современность судебной власти в сфере уголовного судопроизводства / А. П. Гуськова, Н. Г. Муратова. – М.: Издат. группа ЮРИСТ, 2005. – С. 55–70.

¹² *Демченко Г. В.* Из истории судостроительства в Древней России / Г. В. Демченко. – Варшава: Тип. Варшав. учеб. округа, 1909. – С. 16.

¹³ *Штефан М. Й.* Цивільний процес / М. Й. Штефан. – К.: Юрінком Інтер, 2001. – С. 67–70.

¹⁴ *Бахрах Д. Н.* Юридический процесс и административное судопроизводство / Д. Н. Бахрах // Журнал российского права. – 2000. – № 9. – С. 6.

¹⁵ *Дьяконов М. А.* Очерки истории русского права. История уголовного права и судопроизводства / М. А. Дьяконов. – Юрьев: Тип. Э. Бергмана, 1905. – С. 104.

¹⁶ *Горшенев В. М.* Теория юридического процесса / В. М. Горшенев. – Х., 1983. – С. 76–79.

¹⁷ Сахнова Т. В. Курс гражданского процесса: теоретические начала и основные институты / Т. В. Сахнова. – М.: Волтерс Клувер, 2008. – С. 3–31.

¹⁸ Там само. – С. 321–326.

¹⁹ Цивільний процес України: [підруч.] / [Ю. С. Червоний, Г. С. Волосатий, В. О. Єрмолаєва та ін.]; за ред. Ю. С. Червоного. – К.: Істина, 2007. – С. 3, 161.

²⁰ Чудиновских К. А. Подведомственность в системе гражданского и арбитражного процессуального права / К. А. Чудиновских. – СПб.: Изд-во «Юрид. центр Пресс», 2004. – С. 9–10.

²¹ Лазарев Б. М. Компетенция органов управления / Б. М. Лазарев. – М.: Юрид. лит., 1972. – С. 47.

²² Чудиновских К. А. Подведомственность в системе гражданского и арбитражного процессуального права / К. А. Чудиновских. – СПб.: Изд-во «Юрид. центр Пресс», 2004. – С. 161–179; Штефан М. Й. Цивільний процес: [підруч.] / М. Й. Штефан. – К.: Вид. дім «Ін Юре», 1997. – С. 198.

²³ Тертишніков В. І. Цивільний процесуальний кодекс України: Науково-практичний коментар / В. І. Тертишніков – Х.: СПД ФО Вапнярчук Н. М., 2007. – С. 30–50.

²⁴ Цивільне процесуальне право: [підруч.] / [С. С. Бичкова, І. А. Бірюков та ін.]; за заг. ред. С. С. Бичкової. – К.: Атіка, 2009. – С. 181.

²⁵ Богданов Е. В. Юридические конфликты и виды правосудия / Е. В. Богданов // Право и демократия: сб. науч. труд. – Минск: БГУ, 2003. – Вып. 14. – С. 253–269.

²⁶ Мартынич Е. Г. Социалистическое правосудие: Предмет, правоотношения, функции и социальная роль / Е. Г. Мартынич // Правоведение. – 1990. – № 2. – С. 33–40.

²⁷ Богданов Е. В. Юридические конфликты и виды правосудия / Е. В. Богданов // Право и демократия: сб. науч. труд. – Минск: БГУ, 2003. – Вып. 14. – С. 253–269.

Резюме

У статті аналізуються правові погляди на компетенцію суду в розрізі концепції адміністративного права, концепції судового (процесуального) права та цивілістичної концепції в історичній перспективі. Автором стверджується, що найбільш актуальною на сьогодні є цивілістична концепція, яка відбиває сучасний стан науково-практичних розробок у науці цивільного процесуального права і надає широкі можливості для вивчення інституту цивільної юрисдикції.

Ключові слова: цивільна юрисдикція, компетенція суду, цивільна справа, підвідомчість, адміністративне право, судове право.

Резюме

В статье анализируются правовые взгляды на компетенцию суда в разрезе концепции административного права, концепции судебного (процессуального) права и цивилистической концепции в исторической перспективе. Автором утверждается, что наиболее актуальной сегодня является цивилистическая концепция, отражающая современное состояние научно-практических разработок в науке гражданского процессуального права и предоставляет широкие возможности для изучения института гражданской юрисдикции.

Ключевые слова: гражданская юрисдикция, компетенция суда, гражданское дело, подведомственность, административное право, судебное право.

Summary

The article analyzes the views of the institute of a court's competence in the context of the concept of administrative law, the concept of legal (procedural) law and civil concept in it historical perspective. The author argues that the most relevant today is civil concept that reflects the current state of theoretical and practical developments in the science of civil procedural law, and provides the wide opportunities for learning institute of civil jurisdiction.

Key words: civil jurisdiction, the court's competence, civil case, jurisdiction, administrative law, judicial law.

Отримано 8.06.2012

Н. М. ПАВЛЮК

*Наталія Михайлівна Павлюк, старший викладач
Львівського Інституту МАУП, здобувач Інституту
держави і права ім. В. М. Корецького НАН України*

СВОБОДА ЗАПОВІТУ ТА ПРАВО СПАДКУВАННЯ ОBOB'ЯЗКОВОЇ ЧАСТКИ: ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

Важливим елементом процесу побудови, реформування та демократизації всіх систем суспільства в Україні є формування правової держави, яка покликана забезпечити виконання конституційного принципу верховенства права (ст. 8 Конституції України) та забезпечувати недоторканність і захист таких важливих соціальних цінностей, як життя, здоров'я людини, її безпека, честь та гідність.